

Geen Kleutertoets, geen Peutertoets!

Over het observeren, testen en toetsen van peuters in de voorschoolse educatie.

Dit rapport vormt de weerslag van een bottom-up¹ research naar de bijzondere positie die de voorschoolse educatie en haar peuters inneemt binnen de kinderopvang en het onderwijsachterstandenbeleid en op welke manier en met welk doel er data worden verzameld om de ontwikkeling van deze peuters in beeld te brengen.

Hillegom, mei 2022.

Verantwoording

Voor de research, die in dit rapport zijn weerslag vindt, is gebruikgemaakt van een grote hoeveelheid openbaar beschikbare documenten en een twaalfstal interviews, soms groepsgewijs. Gesproken werd met betrokkenen op het gebied van lokaal beleid, primair onderwijs, beleidsmedewerkers van de ministeries OCW en SZW, kinderopvang aanbieders en voorschoolse educatie, experts op het gebied van kindvolgsystemen, leerlingvolgsystemen, toetsen en testen. Sociale media werden ingezet om met open vragen en enkele 'polls' kennis en ervaringen 'uit het veld op te halen'.

Om de context van de onderzoeksvraag te schetsen is gebruik gemaakt van een groot aantal referenties.

De belangstelling om rond het thema 'peutertoetsen' samen te werken, was groot. In totaal hebben ruim 2600 personen de berichten op LinkedIn en Facebook gezien en een groot aantal heeft de berichten 'geliked'. Ruim 200 personen hebben actief en inhoudelijk gereageerd en hun hulp aangeboden. Ondanks de bereidwillige hulp van velen bleek het niet mogelijk om 'harde gegevens' te vinden over in gebruik zijnde subsidieovereenkomsten, gemeentelijke monitoren, VE-programma's, kindvolgsystemen en peutertoetsen, daardoor berusten uitspraken over 'wat en hoe vaak' altijd op casuïstiek.

Bronnen en referenties worden door middel van eindnoten vermeld, namen van geïnterviewde personen blijven onvermeld.

Als researcher ben ik op geen enkele manier, anders dan intern gemotiveerd, uitgenodigd om dit onderwerp aan te vatten. Ook ben ik door geen enkele (rechts-) persoon beloond op welke wijze manier dan ook, die zou hebben kunnen tot externe beïnvloeding.

Worden peuters in de voorschoolse educatie blootgesteld aan de verwerving en registratie van data over hun ontwikkeling of die van hun leervorderingen, door middel van toets-momenten en/of -systemen, die inmiddels bij de kleuters in de groepen één en twee vanaf het schooljaar '22-'23 verboden zullen zijn.

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden werden de volgende deelvragen onderzocht en waar mogelijk in dit rapport beantwoord:

1. Om welke peuters gaat het?
2. Wat is de toetspraktijk bij deze peuters?
3. Hoe wordt die nieuwe toetspraktijk in de kleutergroepen in het primair onderwijs?
4. Wat is de conclusie en welke aanbevelingen volgen daaruit?

Deel 1 Om welke peuters gaat het?

VE, voorschoolse educatie groepen, die weliswaar tot de sector kinderopvang behoren, nemen daarbinnen een aparte, hybride positie in. Met één been zijn zij gepositioneerd binnen de kinderopvang maar middels het onderwijsachterstandenbeleid vallen zij ook onder de richtlijnen en eisen van het primair onderwijs en is er een afwijkende vorm van financiering. Daar, in die context, vinden we de 'doelgroepeuters'.

Doelgroep-peuters

Het onderwijsachterstandenbeleid heeft vooral ² betrekking op kinderen van tweeënhalf jaar tot en met groep twee in het primair onderwijs; peuters en kleuters. In het OAB beleid, onderdeel van het primair onderwijs, worden strakke doelstellingen geformuleerd met betrekking tot het bereiken van de zogenaamde doelgroep kinderen en het financieren van VVE beleid. Er zijn daarvoor vijf zogenoemde indicatie scores geformuleerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek. De wet geeft ook aanwijzingen voor de kwaliteit van het aanbod (men spreekt dan over basisvoorwaarden ³) en de wijze waarop het OAB middels de lokale structuur van de gemeentes moet worden uitgevoerd.

De gemeentes krijgen daartoe bevoegdheden en middelen om de *voorschoolse educatie* te realiseren. De financiering van de *vroegschoolse educatie* gaat overigens niet via de gemeenten, maar gaat rechtstreeks in de lumpsum naar scholen die onder het OAB vallen. Gemeenten staan onder een regiem van het rijk om verantwoording over hun beleid en resultaten af te leggen. De Inspectie voor het Onderwijs ziet toe op de kwaliteitseisen van de voor- en vroegschoolse educatie en de werkzaamheid van de lokale OAB-structuren ⁴.

Gemeentelijk Onderwijsachterstanden beleid

Via de wettelijk OAB eisen die OCenW middels de wet op het primair onderwijs stelt en met de gemeentelijke middelen die daaruit vervolgens voor worden toegekend, geven gemeenten dus zelf dus vorm aan hun lokale GOAB. Met lokale partners worden afspraken gemaakt, afspraken die beginnen met de afbakening van de doelgroep: de doelgroepkinderen die voor voor- en vroegschoolse educatie in aanmerking komen om het risico op onderwijsachterstanden te beperken en kansengelijkheid te bevorderen. In het GOAB beschrijft een gemeente kortom welke doelgroep zij wil bereiken en met welk aanbod.

Gemeenten hebben daarvoor een bepaalde mate van beleidsvrijheid. Er zijn bijvoorbeeld geen wettelijke bepalingen voor een definitie van 'doelgroepeuter'. Hierbij kan het gaan om een doelgroep-definitie die is gebaseerd op de CBS-criteria, maar het kan ook gaan om andere of aanvullende criteria. Maar doorgaans⁵ sluiten gemeenten aan bij het 'besluit specifieke uitkeringen gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid' van 27 augustus 2018, waarmee wordt vastgesteld welke middelen gemeenten krijgen voor het onderwijskansenbeleid.

Aannemelijk lijkt dat de doelgroep definitie bij de meeste gemeenten bestaat uit de volgende criteria ⁶:

- Opleidingsniveau ouders of verzorgers
- Taal- of speelarme omgeving (vast te stellen tijdens huisbezoek)
- Taalontwikkeling (indicaties bijvoorbeeld door van Wiechenonderzoek/arts consult ⁷)
- Specifieke criteria zoals dat de omstandigheden waarin het kind opgroeit niet optimaal zijn voor een goede ontwikkeling
- Als een kind al op de kinderopvang/VE zit, kan een pedagogisch medewerker/mentor alsnog een verzoek doen om een vve-indicatie als daartoe aanleiding is.

Naast de relatieve ruimte die gemeenten hebben om te bepalen wat zij als doelgroepkinderen zien en hoe zij die willen bereiken met hun GOAB, zijn er de strakke aanwijzingen voor de voorschoolse voorzieningen die zij moeten treffen. De jongste eisen gelden vanaf beleidsperiode 2019-2022 ⁸.

Om te beginnen moeten alle peuters nu gebruik kunnen maken van een voorschoolse voorziening en wel precies voor kinderen tussen 2,5 en 4 jaar. De VE (voorschoolse educatie) moet minimaal 2 dagdelen per week gegeven worden en gedurende in totaal 960 uur per kind. De doelstelling voor het bereik van de doelgroep-peuters (voor de VE) is 100%. Dat vraagt een forse inzet, want juist het non-bereik van doelgroepeuters bleek altijd een zwakke plek in het OAB-beleid. Om dat te kunnen veranderen zijn gemeenten nu verantwoordelijk voor een dekkend aanbod in hun gemeente. Het ministerie heeft het NRO (nationaal regie orgaan onderwijsonderzoek) opdracht gegeven om de implementatie van de nieuwe eisen te monitoren ⁹.

Het GOAB

Gemeenten kunnen in hun GOAB, binnen de sturende kaders, veel eigen accenten leggen en dat wordt ook van hen verwacht. Voorbeelden zijn doelstellingen op het gebied van samenwerking, de jaarcyclus (welke informatie bijvoorbeeld wanneer verzameld wordt) of concrete inhoudelijk doelen zoals '70% van de doelgroepkinderen heeft geen achterstand meer op het gebied van de taalontwikkeling. Een sterk GOAB formuleert niet alleen doelen, maar geeft ook aan welke indicatoren er zijn om te kunnen spreken van een succesvolle (of minder succesvolle) uitvoering.

Monitor

Om tot een goede cyclische beleidsevaluatie te komen houden gemeenten 'monitoren' bij.

Op een systematische manier wordt informatie verzameld op de gestelde doelen om conclusies te kunnen trekken over de uitvoering van het gesubsidieerde aanbod, de resultaatafspraken en de samenwerking. Hoe concreter de doelen en de gekozen indicatoren zijn, hoe meer inzicht de monitor zal opleveren¹⁰. Het meten van de gekozen indicatoren kan tot gevolg hebben dat aan de uitvoerders wordt gevraagd om data aan te leveren, zoals het aantal bereikte kinderen, maar ook vragen als 'hoe was de ouderbetrokkenheid?' kunnen gesteld worden. De uitvoerder zal daarover dus data moeten verzamelen. En ligt voor de hand dat een doelstelling als '70% van de doelgroeppeuters heeft bij de entree van groep 1 geen taalachterstand meer', alleen kan worden beantwoord door die peuters aan een toets of test te onderwerpen ¹¹.

Subsidieovereenkomsten

Voor de implementatie van het lokaal OAB werkt de gemeente samen met lokale aanbieders en partners in de jonge kind keten, zoals kinderopvang, centra voor jeugd en gezin, medisch kinderdagverblijven en basisscholen. De gemeente is daar regiehouder en tegelijk financier. In een subsidie-overeenkomst met iedere afzonderlijke partner worden eisen en verwachting geformuleerd. De hoeveelheid subsidie wordt vastgelegd, maar ook de manier waarop de aanbieder rapporteert over de resultaatafspraken.

Kinderopvang als GOAB partner

Doelgroeppeuters krijgen hun VE, voorschoolse educatie, door een kinderopvangorganisatie aangeboden, meestal in een homogene VE-groep. Maar het staat de aanbieder ook vrij om doelgroeppeuters op te vangen in een heterogene groep op een kinderdagverblijf of 'gewone' peutergroep. De positie en het aanbod voor deze doelgroeppeuters en de gezinnen waaruit ze komen zal wel altijd wat afwijken van de 'gewone' kinderopvang. De financiering is anders, de keuzevrijheid voor de ouders is anders, de resultaatafspraken die voor de VE gelden kent de 'gewone' kinderopvang niet en de basis van het aanbod ligt in de leerdoelen van het primair onderwijs. Later meer daarover.

Deel 2 wat is de toets praktijk bij deze peuters?

Met het opleggen van wettelijke OAB verplichtingen die via de gemeenten worden geïmplementeerd ontstaat er op 3 niveaus de behoefte aan evaluatie:

- bij de wetgever c.q. het ministerie OCenW, die legt verantwoording af aan de Tweede Kamer
- bij de gemeente, die formuleert het GOAB en legt verantwoording af aan de wetgever en aan de gemeenteraad
- de VE aanbieder, die formuleert intern beleid en legt verantwoording af aan de gemeente en intern, aan directie en bestuur.

Al die beleidscycli, op elk niveau, kunnen potentieel informatievragen oproepen over de effecten van het gevoerd beleid en de initiële doelstellingen: de kansenongelijkheid moet binnen die doelgroep verkleind worden en leerachterstanden moeten beperkt worden om zoveel als mogelijk de aansluiting met het primair onderwijs beter te laten verlopen. Maar er kunnen ook informatievragen zijn die betrekking hebben op de 'accountability', het afleggen van verantwoording. Intern, bij de aanbieder is er vaak informatie over de peuters nodig voor de totstandkoming van het beredeneerde aanbod. De effectiviteit van het aanbod valt op het snijvlak van beiden. Er is veel behoefte aan informatie daarover of bewijzen daarvan, maar precies die effectiviteitsvraag is een heel complex domein.

Effectiviteit

Uit de literatuur blijkt dat het trekken van conclusies over de effectiviteit van voorschoolse educatie 'op de peuters' om twee redenen een hachelijke zaak is. Ten eerste is er de methodologische vraag hoe het meten van de opbrengst moet gebeuren, waarden het onderzoeken van het effect buitengewoon lastig is. Er spelen veel andere invloeden in op de ontwikkeling van peuters en op de potentiële leeropbrengst, precies in de periode van voorschoolse educatie, waarbij de thuissituatie een belangrijke zo niet de belangrijkste voorspeller is¹². Ten tweede is het trekken van conclusies op de langere termijn (hebben de peuters uit de gedefinieerde doelgroep inderdaad minder leerachterstanden opgelopen door het aanbod?) vrijwel onmogelijk. Uit Nederlands onderzoek op dit gebied blijkt dan ook dat er niet anders dan met grote terughoudendheid uitspraken gedaan kun worden over de effecten van OAB op het niveau van individuele en groepen peuters¹³. Waarschijnlijk om die reden vraagt het ministerie aan de 'onderaannemers', de gemeenten, dit soort effectrapportages niet. Maar vraagt vooral om een verantwoording van de ingezette middelen.

Resultaatafspraken

Het Rijk investeert veel geld in het verminderen van onderwijsachterstanden bij jonge kinderen die op dat gebied 'at risk' zijn¹⁴. Het Rijk vindt het echter ook van belang dat op lokaal niveau de discussie over de opbrengsten van VVE besproken worden. Daarom is in 2010 een wettelijke verplichting opgenomen¹⁵ dat gemeenten met lokale VVE partners resultaatafspraken voor de voor- en vroegschoolse educatie maken.

Met scholen hebben die resultaatafspraken een ander karakter dan met de kinderopvang/voorschoolse educatie aanbieders. Over de vroegschoolse educatie (in de kleutergroepen) zijn immers, in tegenstelling tot de voorschoolse educatie, niet de basisvoorwaarden opgelegd door het Ministerie, zoals in de voorschoolse educatie¹⁶.

De resultaatafspraken zijn gericht op de verplichtingen in de wet, zoals het bereik van de doelgroep en de gepleegde inzet van de middelen¹⁷. Maar ook gemeenteraden zijn geïnteresseerd en die lijken, ook al vraagt de wet daar niet naar, in toenemende mate te vragen om verantwoording te krijgen in termen van effectiviteit van de voorschoolse educatie¹⁸. Deze vermeende trend is relevant voor de onderzoeksvraag, omdat verantwoording van resultaten in termen van leeropbrengst vraagt om het zoeken naar bewijzen, data, die alleen 'op de peuter' te vinden zijn, zoals de groei in de woordenschat.

Resultaatafspraken vragen vaak om dito rapportages, om informatie over de resultaten van het ingezette lokale beleid en de middelen. Deze zogenaamde 'accountability' heeft, net als de vakinhoudelijke, dat er data worden verzameld en geregistreerd op het niveau van de peuter, de peutergroep, of de aanbieders van VE. Zoals het niveau van taalontwikkeling per kind, per groep of per wijk.

Een kleine minderheid van de gemeente zoekt andere wegen om met partners doelstellingen te formuleren op het gebied van educatieve kwaliteit van de voorschoolse educatie¹⁹. Hoewel de educatieve kwaliteit in de literatuur inderdaad een belangrijke voorspeller vormt van de waarde die voorschoolse educatie kan hebben²⁰, is het moeilijk om zicht te krijgen op deze indicator van kwaliteit.

Gemeenten die ervoor kiezen om aan deze 'kwaliteitsknop' te draaien slaan waarschijnlijk de spijker op de kop, maar maken het er zichzelf en de aanbieders tegelijkertijd niet makkelijk. Het doen van onderzoek op groepsniveau, het toepassen van interventies om de kwaliteit te verbeteren en dan vervolgens nieuwe metingen te doen is een zeer intensief en kostbaar proces met grote onzekerheden over het rendement^{21, 22}.

Het beredeneerd aanbod

Niet alleen het evalueren van resultaatafspraken is een aanleiding om onderzoek te doen naar de ontwikkeling van de doelgroeppeuters. De motivatie is dan niet de verantwoording achteraf, maar planning vooruit: welk aanbod kunnen we het beste geven

en hoe kunnen we het beste aansluiten op de ondersteuningsbehoefte van de individuele peuters en de groep peuters.

Het op deze manier gebruiken van een kind volgsysteem, of leerlingvolgsysteem is vakinhoudelijk bedoeld om keuzes te maken in het 'beredeneerde aanbod'. Daarmee probeert de aanbieder het integrale aanbod dat aan het jonge kind wordt gedaan, zowel het programma, de inzet van de beroepskrachten als de inrichting van de rijke leeromgeving, te matchen met de groei en ontwikkeling die kinderen op dat moment door maken of door zullen gaan maken. Beroepskrachten maken een analyse van de ondersteuningsbehoefte en maken daarmee planning en een groepsplan. Ook op individueel niveau kunnen daar accenten mee worden aangebracht.

Doelen voor het beredeneerde aanbod

Binnen het onderwijsachterstandenbeleid is gekozen voor de vier leergebieden die ook binnen het primair onderwijs gelden als 'de ruggengraat van het aanbod' ²³

- Taalontwikkeling
- Sociaal emotionele ontwikkeling
- Rekenen
- Motoriek

Rekenen wordt dan in de context van de VE 'ontluikend rekenen' genoemd en heeft betrekking op het op een speelse manier verkennen en ervaren van het getal als symbool, sorteren en ordenen.

Programma's

Als een soort handreiking aan de praktijk om aan de leerdoelen te werken, wordt er (verplicht) gewerkt met VE programma's. Door die programma's wordt geborgd dat alle leerdoelen op een systematische manier aan bod komen. Overigens kunnen kinderopvangaanbieders er ook voor kiezen om zonder 'doelgroepenbeleid' zo'n programma in de kinderdagverblijven of peutergroepen te implementeren, doorgaans vanwege de bedoelde kwaliteitsimpuls of in verband met aansluiting op de leerlijnen van samenwerkende scholen.

Veel VVE programma's zijn getoetst op een aantal theoretische of wetenschappelijke criteria en hebben daarmee de 'erkenning' van VVE programma gekregen²⁴. De meeste gemeenten geven de aanbieders de ruimte aan aanbieders om zelf een VE programma te kiezen, maar in de subsidieovereenkomst wordt wel bijna altijd verwezen naar de lijst van erkende VVE programma's van het NJi.

Het werken met programma's of methoden vormt binnen het primair onderwijs een heel bekende praktijk. Voor het samengestelde systeem van leerdoelen is er in het PO een groot aanbod van methoden beschikbaar. Methodes lopen vaak van groep één tot en met groep acht en vormen zo het beeld van een treintje: de handreiking heeft betrekking op een

leerdoel die vervolgens als tussendoelen per jaar en zelfs per trimester zijn opgeknapt. Binnen de methode kan er sprake zijn van tussentijdse meetmomenten waarbij wordt vastgesteld of de leerling de leeropbrengst voor de betreffende 'halte' heeft gehaald en op welk niveau. Maar ook buiten de meetmomenten die uit de programma's en methoden voortvloeien, worden er in groep zeven en acht externe toetsen afgenomen. Dat zijn de genormeerde CITO- of vergelijkbare toetsen die los staan van de methoden.

In de kinderopvang is het werken met methoden minder gebruikelijk, wat waarschijnlijk te maken heeft met het kwaliteitsstelsel waarmee gewerkt wordt. Er is geen sprake van leerdoelen of zelfs maar concreet geformuleerde na te streven ontwikkeldoelen, maar uitgangspunt voor het kwaliteitsbeleid zijn de wettelijke pedagogische doelen²⁵. Dat is niet alleen een Nederlandse traditie, het maakt deel uit van het wetenschappelijk kader voor de kwaliteit van kinderopvang, internationaal de 'early care and education' genoemd, waarbij de focus niet ligt op de opbrengst, maar op de kwaliteit van het aanbod²⁶.

Leerdoelen of ontwikkeldoelen?

Juist bij de doelgroeppeuters doet zich dus een curieuze situatie voor: we zien het als een vorm van kinderopvang, maar hun VE-aanbod wordt gereguleerd en geëvalueerd op basis van niet alleen de OAB paragraaf uit de wet op het primair onderwijs, maar ook op basis van de leerdoelen en het werken met methoden en leerlijnen.

Kind volgsystemen

Binnen de praktijk van de kinderopvang en het kleuteronderwijs is het een goed gebruik om de kinderen in hun ontwikkeling te volgen en deze ontwikkeling ook zodanig te registreren dat er een goed beeld ontstaat van het kind ten opzichte van zichzelf. Ook kan er gekozen worden om de ontwikkeling van dat kind in beeld te brengen ten opzichte van leeftijdsgenoten, bijvoorbeeld door de registraties te vergelijken met de andere kinderen in dezelfde groep.

Vakinhoudelijk is er een brede consensus dat het nut van kind volgsystemen ligt in het tot stand brengen van het al eerder genoemde 'beredeneerd aanbod'. Door middel van het volgen van de ontwikkeling van de peuters kan die ondersteuningsbehoefte goed in beeld worden gebracht: je ziet 'waar het kind zit' en past je aanbod daarop op aan.

Op VE groepen geldt dat een kindvolgsysteem verplicht is en zij maakt dus deel uit van de subsidieovereenkomst, net als het werken met een VE programma. Aan aanbieders worden meestal geen eisen (meer) gesteld met betrekking tot de keuze voor welk kind volgsysteem²⁷. Daarin zijn VE aanbieders dus vaak vrij om een eigen vakinhoudelijke keuze te maken.

Differentiatie

Net als in het gewone onderwijs neemt voor de educatieve voorzieningen voor peuters ook al de belangstelling toe voor differentiatie: een aanbod moet niet alleen voor de groep

passend zijn, maar ook tegemoetkomen aan individuele leerbehoeften. Met individuele verschillen werd vroeger geen rekening gehouden, hoewel wel werd herkend dat er niveauverschillen waren, maar die werden vooral toegeschreven aan verschillen in intelligentie. Niveauverschillen konden leiden tot het doubleren, het 'blijven zitten' in dezelfde jaarklas als de leerstof nog niet voldoende beheerst werd ²⁸.

Inmiddels is het differentiëren naar niveau al behoorlijk ingeburgerd in het basisonderwijs al wijst de inspectie erop dat niet overal deze vaardigheid op orde is ²⁹. Van de scholen en de leerkrachten wordt namelijk verwacht dat die, naast het maken van een groepsplan, ook per kind een plan of doel formuleert waarbij met interpersoonlijke verschillen rekening gehouden wordt.

Dat leidt inmiddels ook in de VE groepen tot een soort 'matrix' van enerzijds leerdoelen (en thema's en activiteiten) en anderzijds individuele peuter-aandachtspunten waar maatwerk moet worden geleverd. Dat klinkt niet alleen complex, maar wordt ook vaak zo ervaren door pedagogische beroepskrachten en leerkrachten³⁰. Het is bovendien maar zeer de vraag of de ondersteuningsbehoefte van peuters wel zó onderscheidend is dat je het kunt vertalen naar een meer geïndividualiseerd aanbod. Voor de onderzoeksvraag is de behoefte om te differentiëren relevant: ook het vaststellen van individuele verschillen vraagt om informatie en data die alleen 'op de peuter' te vinden zijn.

Intern beleid aanbieders.

De totstandkoming van een beredeneerd aanbod is bij uitstek de verantwoordelijkheid van de aanbieder, die werkt binnen de kaders van het GAOB en afgeleide subsidie overeenkomst. Met de ondersteuning van het management en de pedagogisch coaches wordt het aanbod geëvalueerd, vaak met behulp van de observaties (of toets uitkomsten) die in het kind volgsysteem zijn gevonden. Het lijkt er echter op dat het gebruik van het observatie instrument niet altijd die voorspellende waarde heeft die nodig is om er conclusies uit te trekken: de observaties worden heel wisselend afgenomen en ook het 'labelen' van de geobserveerde peuters ten opzichte van de ontwikkelingsnorm hapert. Er zijn sterke aanwijzingen dat pedagogische beroepskrachten 'te hoog' labelen en vooral de kalenderleeftijd aanhouden als norm (in plaats van het geobserveerde gedrag) ³¹.

Testen, toetsen en observeren

We spreken van toetsen als een bepaalde ontwikkeling of leeropbrengst gemeten wordt en afgezet wordt tegen de (doel-)norm. In het primair onderwijs is er voor dit onderdeel van het didactisch proces een zogenaamd toetsingsbesluit ³² in de wet opgenomen. Toets gegevens worden doorgaans verzameld om de ontwikkeling van de doelgroeppeuters te registreren als kwantitatieve data (cijfers, percentages, Likertschalen ³³) die vervolgens afgezet kunnen worden tegenover een norm; dat kan bijvoorbeeld ook een leerlijn zijn of een mijlpaal in de ontwikkeling. In dat laatste geval kan er verwarring ontstaan: als een

mijlpaal in de ontwikkeling ter ondersteuning van de observatie is uitgebreid is omschreven, kan die door de observant wel degelijk als 'normatief' worden ervaren en gebruikt.

We spreken van observeren als door middel van al dan niet participatieve observatie momenten een beroepskracht zich een beeld vormt van het gedrag dat een kind of een groep kinderen vertoont. Naast het beschrijven van dit gedrag wordt de observatie geanalyseerd en geduid, bijvoorbeeld om een uitspraak te doen over de vraag of het gedrag leeftijds- of ontwikkeling conform is. Ook het trekken van conclusies over het welbevinden en de betrokkenheid³⁴ van het kind, op grond van gevalideerde 'schalen' is een vorm van observeren.

Testen is bedoeld om op een bepaald deelterrein van de kindontwikkeling via een vooraf bepaald script en met behulp van gevalideerde testen, informatie te verkrijgen die kan worden afgezet ten opzichte van een wetenschappelijk onderbouwde norm. Testen worden afgenomen door daartoe gekwalificeerde professionals.

We zagen al in deel één dat gemeenten soms gebruikmaken van testen om tot een sociaal medische indicatie te komen op grond waarvan een kind toegang heeft tot voorschoolse educatie. Testen wijkt dus af van toetsen en observeren vanwege de doelstelling en de methodiek.

Bij wetenschappelijke onderzoeken naar de effecten³⁵ van het onderwijs achterstanden beleid voor de deelnemende peuters en kleuters, zoals preCOOL, wordt gebruik gemaakt van wetenschappelijke instrumenten om de kwaliteit van het aanbod te meten, zoals CLASS^{36, 37}. Daarbij kan er om de effecten 'op het kind' te meten, ook gebruik worden gemaakt van testen. Bijvoorbeeld het testen van de taalontwikkeling in relatie tot het VVE aanbod, wordt met gevalideerde tests gedaan³⁸.

Uit genoemde pre-COOL onderzoeken blijkt overigens dat voorschoolse educatie die voldoet aan hoogwaardige eisen op het gebied van proceskwaliteit een positief effect heeft op de ontwikkeling van de kinderen die gebruik maken van het aanbod³⁹.

Het aanbod voorschoolse educatie aan doelgroeppeuters is ingebed in wettelijke eisen en lokale subsidie overeenkomsten. Door dat kader ontstaat er behoefte om informatie te verzamelen over deze peuters en over het doelgerichte aanbod dat zij krijgen. Die informatie kan twee doelen hebben: het afleggen van verantwoording, de accountability, of de totstandkoming en evaluatie van het beredeneerd aanbod. Een deel van de informatie wordt 'op de peuter'

verzameld. Informatieverzameling komt tot stand door observaties, toetsen of testen. Observaties worden doorgaans gedaan om het beredeneerde aanbod meer en beter vorm te geven, ze geven inzicht in de ondersteuningsbehoefte van de kinderen. Vooral toetsen of testen hebben het karakter van een data verzameling die ten opzichte van een norm wordt gezet. Informatieverzameling 'op de peuter', bedoelt om verantwoording af te leggen, heeft vaak betrekking op resultaatafspraken en/of de effecten van het OAB beleid. Het onderzoeken van de effectiviteit is methodologisch een zeer complexe zaak die bovendien soms tegenstrijdige uitkomsten oplevert.

Deel 3 De nieuwe toetspraktijk in de kleutergroepen van het primair onderwijs

Vanaf schooljaar 2022-2023 zal er binnen het toetsingsbesluit Primair Onderwijs, voor de kleuters een apart beoordelingskader gaan gelden. Bij hen mogen er dan niet meer data worden verzameld over de leerontwikkeling door het afnemen van toetsen, maar alleen door middel van observaties in voor kleuters natuurlijke spel of ontwikkelingsactiviteiten. Deze ingrijpende verandering is tot stand gekomen door een intensieve 'bottom-up' beweging ⁴⁰ vanuit het veld die vervolgens zijn weerklank heeft gevonden in de Tweede Kamer.

Middels een initiatiefwet is er zo een 'verbod op het toetsen van kleuters gekomen'. Concreet had dit tot gevolg dat er voor de groepen één en twee een aangepast toetsingsbesluit primair onderwijs moest komen met een eigen beoordelingskader waarin beschreven staat wat er nou precies wel en niet mag en moet bij het toetsen van kleuters. Vooruitlopend op publicatie ⁴¹ daarvan is al wel bekend dat er strikte grenzen zullen worden aangegeven voor het gebruik van leerlingvolgsystemen: alleen door middel van observaties mogen waarnemingen geregistreerd worden en er mogen geen percentielscores van het kind ten opzichte van de norm of van andere kinderen meer worden 'uitgerekend' ⁴².

De verandering in het toetsbesluit en het nieuwe beoordelingskader (in wording) betekent een belangrijke verandering en er gaat meer achter schuil dan zo op het eerste gezicht mag lijken.

Vermoedelijk onder invloed van de verplichtte eindtoets in groep acht (ten behoeve van de overgang naar het voortgezet onderwijs) is er een toename van het werken met langlopende methodes op de basisschool ontstaan. En daarmee ook afnemen van tussentijdse toetsen, vaak meerdere malen per jaar, die zijn gekoppeld zijn aan die langlopende leerlijnen ⁴³.

De data die via deze tussentijdse toetsen worden verzameld worden doorgaans in (digitale) leerling volgsystemen (LVS) vastgelegd. Het zo ontstane leerlingdossier zegt iets over de schoolse loopbaan van een kind maar in principe ook iets over het rendement en zelfs de kwaliteit van het onderwijs. Ook in de kleutergroepen doet deze toetspraktijk zich voor: tussentijdse meetmomenten die zijn gekoppeld aan het de methode en die worden gebruikt om het LVS vullen. De wijziging in het toetsbesluit wil daaraan dus beperkingen aanbrengen.

Ook inhoudelijk is er veel kritiek geweest op het toetsen van jonge kinderen ^{44, 45}. De ontwikkeling van jonge kinderen verloopt immers weliswaar volgens een voorspelbare volgorde, maar niet in een voorspelbaar tempo ⁴⁶. Die wisselvalligheden leiden tot een curve die alleen op de langere termijn een min of meer betrouwbare voorspellende waarde heeft. Bovendien hebben toets momenten als risico in zich dat ze al dan niet bedoeld een beroep doen op cognitieve vaardigheden (zoals een kind te vragen om 'na te denken over een

antwoord'), waar een peuter en kleuter nog niet goed over kunnen beschikken⁴⁷. Dergelijke vragen kunnen onbedoeld tot emotionele onveiligheid leiden.

Naar aanleiding van deze verandering dringt de vraag zich op of peuters in de voorschoolse educatie groepen, ook nog getoetst worden. Immers die praktijk heeft zeker bestaan, vaak in samenhang met het gebruik van destijds populaire voorschoolse-educatie programma's en kind volgsystemen⁴⁸, maar de vraag is hoe de toets praktijk nu is.

Met ingang van het schooljaar het schooljaar '22-'23 zal er voor de kleutergroepen een gewijzigd en aangepast toetsbesluit van toepassing zijn. Hoewel de definitieve publicatie daarvan nog niet gereed is kan op dit moment worden aangenomen dat het toets beleid in kleutergroepen flink zal afwijken van de groepen drie tot en met acht. Er komt een verbod op het afnemen van toetsen en het gebruik van toets momenten. Informatie over de ontwikkeling in de leervordering van kleuters kan alleen nog maar door middel van observatie verkregen worden. De registratie mag niet worden verwerkt tot percentielscores, waarbij de ontwikkeling en leervordering van een kleuter wordt afgezet ten opzichte van een gemiddelde van de groep. De wijziging is bottom-up tot stand gekomen en vooral ingegeven door vakinhoudelijke bezwaren tegen het toetsen. Deze bezwaren zouden voor peuter minimaal ook van toepassing moeten zijn gezien hun ontwikkeling een nog beperkte cognitieve vaardigheden.

Deel 4 conclusies en aanbevelingen

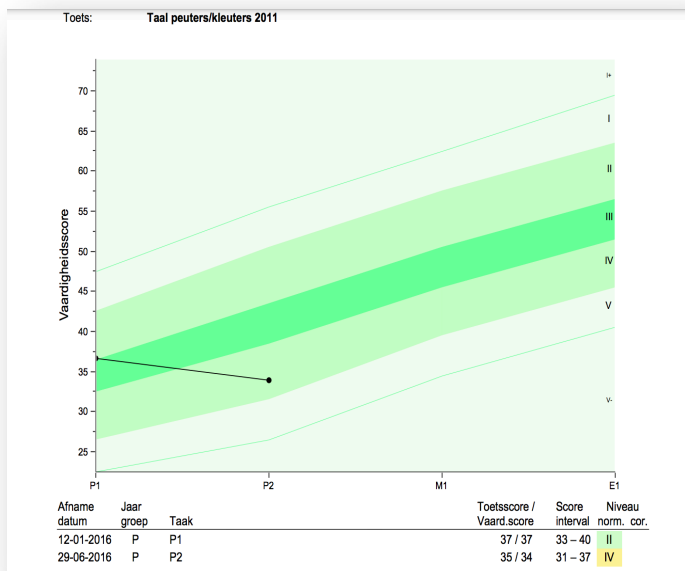
In de research naar de toetspraktijk bij doelgroeppeuters werd inzicht verkregen in de subsidieovereenkomsten van enkele gemeenten en hebben meerdere aanbieders vertelt over hun praktijken. Daaruit stijgt het beeld op dat zowel de keuze voor het programma/de methode als die van het kind volgsysteem binnen de subsidie-overeenkomst meestal vrij wordt gelaten. Dat is naar schatting bij driekwart tot 80% van de gemeenten het geval. Bij waarschijnlijk ongeveer 20% van de gemeenten is er in de subsidie-overeenkomst overeengekomen met welk programma/ methode er gewerkt gaat worden en met welk kindvolgsysteem⁴⁹. Sommige respondenten spreken van een verplichting waar alle aanbieders in een gemeente zich aan moeten houden en waar zij weinig of geen invloed op hebben kunnen uitoefenen. Respondenten uit enkele grote gemeenten hebben verteld dat er weliswaar een programma/methode is opgenomen in de subsidie-overeenkomst maar dat daar met afzonderlijke aanbieders overleg over mogelijk was.

Het kindvolgsysteem KIJK blijkt uit de peiling het vaakst gebruikt te worden en ook het

vaakst in de subsidieovereenkomsten te staan. De (resultaat-)verplichting – voor aanbieders- om informatie te verstrekken over het geleverde aanbod, bestaat er doorgaans uit dat vanuit de observaties in KIJK op een hoger aggregatieniveau data worden gepresenteerd over de groep en over de wijk. Kind gegevens worden niet op individueel niveau verstrekt en alleen geanonimiseerd aangeboden⁵⁰. Aanbieders die met KIJK werken maken vaak gebruik van externe consultants om op basis van de observaties uit KIJK tot een rapportage te komen. Het jonge kind instrument van CITO (CITO gebruikt zelf de omschrijving 'volg en toets

instrumenten') kan naast het 'optellen' van data van individuele kinderen tot groep, wijk of instellingsniveau, een individueel kind en groep kinderen ook vergelijken met andere kinderen of groepen kinderen. Daarvoor wordt de individuele uitkomst afgezet tegen een norm.

Met deze gegeven kunnen 'harde' uitspraken gedaan worden over de mate van beheersing van kennis en vaardigheden, iets dat met een observatie niet kan.

Aanbieders die met de combinatie van Piramide/CITO werken ervaren juist de 'hardheid van de informatie' soms als moeilijk. Uit hun uitleg blijkt dat het 'scoren' van de ontwikkeling en dan met name de achterstanden door hen als problematisch wordt gezien, ook al omdat de toets uitslagen met ouders besproken worden.

Het werken met 'CITO jonge kind' lijkt flink te zijn afgenomen in de afgelopen jaren, hoogstwaarschijnlijk omdat gemeenten dat veel minder vaak hebben geëist sinds 2019 en aanbieders liever voor een observatie instrument kiezen.

Conclusie

Doelgroep peuters, dat zijn peuters aan die ten gevolge van de doelgroep criteria van het GOAB een aanbod van voorschoolse educatie wordt gedaan, worden begeleid op basis van leerdoelen van het primair onderwijs, met behulp van programma's en methoden die passen binnen de leerlijnen van het primair onderwijs, en gevolgd met kind volgsystemen met een tweeledig doel.

Ten eerste wordt informatie over de peuters en over het aanbod gebruikt met als doelstelling het nakomen en verantwoorden van resultaat afspraken binnen het OAB: de accountability.

Ten tweede wordt de informatie over peuters gebruikt voor de totstandkoming en evaluatie van het beredeneerd aanbod.

Het is in het algemeen niet uitgesloten dat door de invulling van de resultaatafspraken en/of de keuze voor bepaalde programma's/methoden en kind volgsystemen, er informatie wordt verzameld en data worden geregistreerd die omschreven moeten worden als zijnde toetsen.

Ook door middel van anderen instrumenten, zoals individuele testen voor sociaal medische indicatie, wetenschappelijke onderzoeken of vragenlijsten waarmee gemeenten informatie verzamelen in verband met prestatie afspraken en 'de monitor', kunnen doelgroeppeters blootgesteld worden aan toets momenten en het gebruik van toetsinstrumenten.

Geen kleutertoets...

In het kleuteronderwijs, de groepen één en twee, zal vanaf schooljaar '22-'23 een ingrijpende verandering worden doorgevoerd binnen het toetsingsbesluit primair onderwijs. Voor kleuters gaat gelden dat er niet meer mag worden getoetst maar alleen informatie in een kind volgsystemen mag worden verzameld door middel van observaties. Observaties worden dan omschreven als natuurlijke momenten van spel of activiteiten waarbij bij voorkeur de eigen leerkracht of een bekende van het kind dat gedrag observeert en beschrijft. Data die uit observaties worden verworven mogen niet tot percentielscores worden verwerkt. Het kind mag alleen worden vergeleken 'met zichzelf', met eerdere bevindingen op basis van eerdere observaties. Het gebruiken van toets momenten en toetsinstrumenten mag niet meer in de praktijk voorkomen.

Aanbevelingen

Als de richtlijnen voor het (niet meer mogen) toetsen in kleutergroepen, vanaf schooljaar 22 – 23 toegepast zullen worden, ook zouden gelden voor de voorschoolse educatie groepen en de doelgroep peuters, dan zou er waarschijnlijk in een deel van de gemeenten en bij een deel van de aanbieders een verandering in de praktijk moeten worden aangebracht. Maar relevanter is dat de uitgangspunten voor het wijzigen van het 'toetsingsbesluit kleuters' om een aantal inhoudelijke redenen heeft plaatsgevonden. Afdgedwongen door het veld en ondersteund door de Tweede Kamer. Deze inhoudelijke redenen zijn minimaal hetzelfde voor peuters, of in verband met hun vroegere ontwikkeling, misschien nog wel zwaarwegender.

Het uitvoeren van een verbod op toetsen voor de kleutergroepen was relatief eenvoudig: alleen voor de kleuters moest het toetsingsbesluit PO worden aangepast.

Voor de VE peutergroepen en voor de doelgroeppeters is er geen toetsbesluit in het onderwijsachterstandenbeleid van kracht, daar is niet in voorzien, in tegenstelling tot het onderwijs in de kleutergroepen. Juist het ontbreken van een toetsingsbesluit in de voorschoolse educatie lijkt dus in het nadeel van de doelgroeppeters uit te kunnen pakken of uit te pakken.

Omdat het VE-deel van de kinderopvang niet is ingesloten binnen de 'kinderopvangwet' IKK en dus niet onder de ministeriele aansturing van SZW valt, kan een wijziging van de toetspraktijk van doelgroeppeters via die route niet of niet eenvoudig worden gewijzigd.

....Geen peutertoets

Daar waar kleuters beschermd worden tegen toetsmomenten en toetsinstrumenten waarvan experts succesvol hebben betoogd dat die niet passend zijn bij hun ontwikkeling en binnen het kleuteronderwijs, ontbreekt het bij het VE aanbod voor de doelgroeppeters aan dergelijke bescherming.

Er staan 2 wettelijke routes open om daaraan een eind te maken:

- Door binnen het onderwijs achterstandsbeleid en voor de voorschoolse educatie op het niveau van de wet op het primair onderwijs een toetsingsbesluit op te nemen, analoog aan hetgeen voor de kleuters zal gaan gelden (of wellicht zelfs met nog stringenter bepalingen en begrenzingen) kunnen doelgroeppeters worden beschermd tegen toetsmomenten of het afnemen van toetsinstrumenten die tot doel hebben hun ontwikkeling in kwantitatieve maten te registreren en af te zetten tegen andere (groepen) kinderen of gemiddelden of die tot doel hebben om de resultaat afspraken met de gemeente en de overheid van metingen te voorzien.

- Door binnen de wet IKK een bepaling op te nemen die het aanbieden van kinderopvang verbiedt om in het kader van de verplichte kind volgsystemen gebruik te maken van toetsinstrumenten of toetsmomenten.

Nawoord

In de winter van '21 – '22 besloot ik mij verdiepen in de toetspraktijk in de voorschoolse educatie groepen. Ik was betrokken geraakt bij de veranderingen in het toetsbesluit voor de kleutergroepen en de vraag drong zich aan mij op hoe dat er eigenlijk in de VE groepen aan toe ging. Ik besloot er een vrijwilligerswerk, een onderzoeksproject aan te wijden.

Aanvankelijk heeft het even moeite gekost om het stroomschema goed te gaan begrijpen, want de positie van de voorschoolse educatie en van de doelgroeppeuters is complex en hybride. Dat werd mij al duidelijk toen medewerkers van het ministerie van SZW mij gelukkig met grote belangstelling te woord stonden, maar helaas ook moesten aangeven dat de voorschoolse educatie helaas buiten het SZW domein viel, maar thuis hoorde bij het ministerie van OCenW. En nadien heb ik nog verschillende 'hulplijnen' in moeten zetten om de onderlinge afhankelijkheden tussen de ministeries, de gemeenten en de aanbieders in beeld te krijgen.

Iedereen die mij geholpen heeft om de antwoorden (of soms juist meer vragen) te vinden wil ik bedanken. Vooral ook de beleidsmedewerkers van het ministerie van OCenW en SZW wil ik bedanken voor hun tijd en aandacht.

Leerervaring

Ik ben tot een aanbeveling gekomen die ik bij de aanvang van mijn research niet zou hebben verzonnen: ik bepleit het opnemen van een toetsingsbesluit op het hoogste wetgevende niveau, binnen de wet op het primair onderwijs, het OAB. Een dergelijk 'toetsbesluit voorschoolse educatie' zou daarmee richtinggevend zijn voor de GOAB's, de subsidie overeenkomsten met lokale partners en voor de aanbieders, voor de praktijk van de voorschoolse groepen. Doelgroeppeuters zouden daarmee beschermd worden en niet meer kunnen worden blootgesteld -nu niet en ook niet in de nabije toekomst- aan lokale willekeur. Ze verdienen die bescherming net zoals de kleuters die verdienen, of het toetsen nou vaak of weinig voorkomt.

Een andere route, via de 'kinderopvangwet IKK' zou misschien meer in de rede liggen, maar dat vraagt een complexe afstemming met OCenW en een sterke mobilisatie vanuit de kinderopvangaanbieders. Dat brengt mij op de volgende leerervaring:

Tot mijn spijt heb ik gemerkt dat de voorschoolse educatie binnen de kinderopvang niet echt doorleefd wordt als de 'sector-eigen' onderdeel. Men lijkt het weliswaar van harte te doen, maar de manier waarop ze het doen wordt bepaald door de regels waarbij voortdurend wordt gerefereerd aan de subsidie overeenkomsten. Een soort van "we moeten wel"...

De wet harmonisatie, waarbij de voorschoolse educatie 'bij de kinderopvang is gevoegd' heeft er naar mijn idee nog niet toe geleid dat de kinderopvang daar zelf het eigenaarschap van heeft doorontwikkeld, niet zoals met de 'gewone kinderopvang'.

Ik hoop dat een relatief klein onderdeel van de voorschoolse educatie, het blootstellen van peuters aan toetsmomenten en -instrumenten, terwijl die bij de kleuters al verboden worden, in dat opzicht een wake-up-call kan zijn. Als dit rapport daar een bescheiden rol in kan spelen en een aanzet toe kan geven, is mijn inzet nuttig geweest en blijf ik het dossier nog graag volgen.

Hillegom, mei 2022

Betsy van de Grift

Academisch Schrijfster en Senior Adviseur

Kinderopvang en Onderwijs

Eindnoten en referenties

Bornstein, M. H. and R. H. Bradley (2014). Socioeconomic status, parenting, and child development, Routledge.

Bradley, R. H. and R. F. Corwyn (2002). "Socioeconomic status and child development." Annual review of psychology **53**(1): 371-399.

Brouwers, D. H. "Het recht van het kind om kind te zijn."

Casey, B. J., J. N. Giedd and K. M. Thomas (2000). "Structural and functional brain development and its relation to cognitive development." Biological psychology **54**(1): 241-257.

De Haan, A. K., E. Elbers and P. P. Leseman (2014). "Teacher-and child-managed academic activities in preschool and kindergarten and their influence on children's gains in emergent academic skills." Journal of research in childhood education **28**(1): 43-58.

Declerq, B. e. F. L. (2017). Welbevinden en betrokkenheid. Het pedagogischb curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang. Houten, Bohn Stafleu van Loghum.

Driessen, G. (2018). "Early childhood education intervention programs in the Netherlands: Still searching for empirical evidence." Education Sciences **8**(1): 3.

Elffers, L., R. Fukkink and R. Oostdam (2019). "De ontwikkeling van leerlingen naar eigen aard en aanleg: Van Kohnstamms personalisme naar de huidige roep om meer maatwerk in het onderwijs." Pedagogische Studiën **95**.

Frans, N., W. Post, C. Oenema-Mostert and A. Minnaert (2019). "Preschool/Kindergarten teachers' conceptions of standardised testing." Assessment in Education: Principles, Policy & Practice: 1-22.

Fukkink, R., L. Jilink and R. Oostdam (2015). "Met een blik op de toekomst: een meta-analyse van de effecten van VVE op de ontwikkeling van kinderen in Nederland."

Fukkink, R. G. and A. Lont (2007). "Does training matter? A meta-analysis and review of caregiver training studies." Early Childhood Research Quarterly **22**(3): 294-311.

Goorhuis-Brouwer, S. (2014). Peuters en kleuters onder druk; De ziekmakende effecten van de toetscultuur. Amsterdam, SWP.

Grift van de, B. (2009). Kinderkoppie; hoe de rijke leeromgeving bijdraagt aan de ontwikkeling van het kinderebrein. Amsterdam, Uitgeverij SWP.

Henrichs, L. F. L., Paul P.M. (2014). "'Early Science Instruction and Academic Language Development Can Go Hand in Hand. The Promising Effects of a Low-Intensity Teacher-Focused Intervention.'" International Journal of Science Education **36 (17)**, p. **2978-2995**.: 18.

IJzendoorn van, R., L. Tavecchio and M. Riksen-Walraven (2004). De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Amsterdam, Boom.

Onderwijsinspectie (2018). De staat van het onderwijs 2018; onderwijsverslag over 2016-2017.

Slot, P. L., M. L. Broekhuizen, P. P. M. Leseman and A. Veen (2015). "Kwaliteit van voorzieningen en effecten op ontwikkeling van kinderen."

Veen, A., J. Meijer and L. van Druten (2020). Gebruik van data van observatieinstrument KIJK! in onderzoek, Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport.

Veen, A., I. van der Veen, A. Heurter, T. Paas and M. M. KARSEN (2012). "Pre-COOL cohortonderzoek." Technisch rapport tweejarigencohort, eerste meting 2010-2011: 2010-2011.

Veen, A., I. van der Veen, S. van Schaik and P. P. M. Leseman (2017). "Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met ontwikkeling van kinderen: Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek."

Vermeer, H. J., Van IJendoorn, M. H., De Kruif, R. E., Fukkink, R. G., Tavecchio, L. W., Riksen-Walraven, J. M. & Van Zeijl, J. (2008). "Child care in The Netherlands: trends in quality over the years 1995-2005." Journal of Genetic Psychology **169**(4): 360-385.

¹ De research was een persoonlijk initiatief van Betsy van de Grift, academisch schrijfster en senior adviseur over vraagstukken in de kinderopvang en het kleuteronderwijs. Er is op geen enkele manier een afhankelijkheid of (financiële) betrokkenheid geweest bij de research of de uitkomsten daarvan.

² In toenemende mate wordt ook aanbod gerealiseerd bij 2,5 jaar _ kinderen of bijvoorbeeld zomerscholen.

³ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0027961/2022-01-01>

⁴ <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/voor-en-vroegschoolse-educatie>

⁵ Uit interviews met 2 adviseurs van bedrijven die GAOB adviseren is gebleken dat ongeveer 80% van de gemeenten op dezelfde manier vorm wordt gegeven. Vaak wordt er beperkt gebruik gemaakt van de ruimte die de WPO/ OAB op dat gebied biedt.

⁶ Bron <https://goab.eu/>

⁷ Het Van Wiechenonderzoek bestaat uit 75 ontwikkelingskenmerken (Van Wiechen-kenmerken) verdeeld over drie ontwikkelingsvelden: fijne motoriek/adaptatie/persoonlijkheid/sociaal gedrag, communicatie en grove motoriek. Afhankelijk van de leeftijd van het kind worden bepaalde Van Wiechen-kenmerken afgenomen en gescoord ten opzichte van het gemiddeld van 90% van de kenmerken.

⁸ <https://goab.eu/Peuters-2-tot-4-jaar>

⁹ <https://www.nro.nl/onderzoeksprogrammas/onderwijsachterstandenbeleid>

¹⁰ https://www.goab.eu/pathtoimg.php?image=Handreikingen/handreiking_goab_monitor_versie_def.pdf

¹¹ Er konden geen landelijke gegevens gevonden worden over de 'GOAB monitoren'. Twee GOAB Adviesbureau gaven aan dat op basis van hun ervaring niet uitgesloten kan worden dat in monitoren data worden gevraagd die alleen 'op de peuter gevonden moeten worden'.

¹² Bradley, R. H. and R. F. Corwyn (2002). "Socioeconomic status and child development." Annual review of psychology **53**(1): 371-399.

Bornstein, M. H. and R. H. Bradley (2014). Socioeconomic status, parenting, and child development, Routledge.

¹³ Driessen, G. (2018). "Early childhood education intervention programs in the Netherlands: Still searching for empirical evidence." Education Sciences 8(1): 3.

¹⁴ Volgens <https://goab.eu> circa € 750 miljoen per jaar, waarvan € 490M voor gemeenten en € 260M voor scholen

¹⁵ WPO artikel 167

¹⁶ Uit interviews met enkele OAB gemeenteambtenaren bleek dat gemeenten maar zeer beperkt invloed ervaren op de vroegschoolse educatie, juist vanwege de ontbrekende kwaliteitseisen en omdat scholen de OAB middelen rechtstreeks in de lumpsum krijgen.

¹⁷ https://goab.eu/path/to/img.php?image=Handreikingen/brochure_inzet_goab-middelen_2021_def-geconverteerd_21-4.pdf

¹⁸ Uit een peiling op LinkedIn met 70 respondenten wijzen meerdere grote kinderopvangaanbieders, op deze ontwikkeling.

¹⁹ Veen, A., I. van der Veen, A. Heurter, T. Paas and M. M. KARSEN (2012). "Pre-COOL cohortonderzoek." Technisch rapport tweejarigencohort, eerste meting 2010-2011: 2010-2011.

²⁰ Slot, P. L., M. L. Broekhuizen, P. P. M. Leseman and A. Veen (2015). "Kwaliteit van voorzieningen en effecten op ontwikkeling van kinderen."

²¹ Fukkink, R. G. and A. Lont (2007). "Does training matter? A meta-analysis and review of caregiver training studies." Early Childhood Research Quarterly 22(3): 294-311.

²² Fukkink, R., L. Jilink and R. Oostdam (2015). "Met een blik op de toekomst: een meta-analyse van de effecten van VVE op de ontwikkeling van kinderen in Nederland."

²³ Huidige (geldende) **kerndoelen** zijn er 58 en ze bestrijken de leergebieden: Nederlands, Engelse taal, (Friese taal), rekenen/wiskunde, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs.

²⁴ <https://www.nji.nl/voor-en-vroegschoolse-educatie-vve/programmas-voor-voor-en-vroegschoolse-educatie>

²⁵ IJzendoorn van, R., L. Tavecchio and M. Riksen-Walraven (2004). De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Amsterdam, Boom.

²⁶ Vermeer, H. J., Van IJzendoorn, M. H., De Kruif, R. E., Fukkink, R. G., Tavecchio, L. W., Riksen-Walraven, J. M. & Van Zeijl, J. (2008). "Child care in The Netherlands: trends in quality over the years 1995-2005." Journal of Genetic Psychology 169(4): 360-385.

²⁷ Meerdere respondenten melden dat zij, in tegenstelling tot voorheen, zelf hun VE programma en kindvolg-systeem mogen kiezen. De combinatie Piramide/CITO lijkt voorheen het meest verplicht te zijn geweest maar vooral CITO heeft flink marktaandeel verloren ten gunste van kindvolg-systeem KIJK.

²⁸ Elffers, L., R. Fukkink and R. Oostdam (2019). "De ontwikkeling van leerlingen naar eigen aard en aanleg: Van Kohnstamms personalisme naar de huidige roep om meer maatwerk in het onderwijs." Pedagogische Studiën 95.

²⁹ Onderwijsinspectie (2018). De staat van het onderwijs 2018; onderwijsverslag over 2016-2017.

³⁰ Op facebook groepen Vve en kleuteronderwijs is deze manier van taak- en opbrengstgericht werken met jonge kinderen een terugkerend onderwerp van irritatie en zorg.

³¹ Veen, A., J. Meijer and L. van Druten (2020). Gebruik van data van observatieinstrument KIJK! in onderzoek, Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport.

³² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2014/01/20/toetsbesluit-po>

³³ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Likertschaal>

³⁴ Declerq, B. e. F. L. (2017). Welbevinden en betrokkenheid. Het pedagogischb curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang. Houten, Bohn Stafleu van Loghum.

³⁵ Het betreft geen experimenteel onderzoek, dus juister is het om te spreken van de relatie tussen het aanbod en het verloop van de ontwikkeling van betreffende peuters en kleuters.

³⁶ Veen, A., I. van der Veen, S. van Schaik and P. P. M. Leseman (2017). "Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met ontwikkeling van kinderen: Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek."

³⁷ https://www.sardes.nl/pathtoimg.php?id=3385&image=nieuwsbrief_nov19_-_class-bril_11_nov19.pdf

³⁸ Henrichs, L. F. L., Paul P.M. (2014). "Early Science Instruction and Academic Language Development Can Go Hand in Hand. The Promising Effects of a Low-Intensity Teacher-Focused Intervention." International Journal of Science Education **36 (17)**, p. 2978-2995.: 18.

³⁹ Veen, A., I. van der Veen, S. van Schaik and P. P. M. Leseman (2017). "Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met ontwikkeling van kinderen: Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek."

⁴⁰ Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs

⁴¹ Op de achtergrond heb ik als extern expert feedback mogen geven op het concept-beoordelingskader van RCEC en in die hoedanigheid kennisgenomen van de te verwachten nieuwe eisen.

⁴² Toenmalig kamerlid Michel Rog heeft zich daarbij een sterke pleitbezorger getoond.

⁴³ Karen Heij promoveerde in 2020 op de 'CITO-toets in het primair onderwijs': <https://www.tilburguniversity.edu/nl/actueel/persberichten/eindtoets-basisonderwijs-emancipeert-niet>

⁴⁴ Goorhuis-Brouwer, S. (2014). Peuters en kleuters onder druk; De ziekmakende effecten van de toetscultuur. Amsterdam, SWP.

⁴⁵ Brouwers, D. H. "Het recht van het kind om kind te zijn." www.nivoz.nl

⁴⁶

⁴⁷ Casey, B. J., J. N. Giedd and K. M. Thomas (2000). "Structural and functional brain development and its relation to cognitive development." Biological psychology **54(1)**: 241-257.

⁴⁸ Uit de poll op facebook bleek dat door respondenten uit de praktijk vooral het programma Piramide, in combinatie met 'Cito-peuter' werd gezien als een 'toets' systeem.

⁴⁹ De combinatie 'Piramide'/CITO werd veel genoemd van de, B. (2009). Kinderkoppie; hoe de rijke leeromgeving bijdraagt aan de ontwikkeling van het kinderebrein. Amsterdam, Uitgeverij SWP.md. Ook als combinatie die sinds het GOAB 2019 veel minder verplicht is gesteld.

⁵⁰ Voor deze research konden drie rapportages aan gemeenten (een grote en twee kleine) worden ingezien. Alle drie waren ze gebaseerd op de groep reportages van KIJK en ze leken opvallend veel op elkaar.